

Nationell tillsynsinriktning inom överförmyndartillsynen för 2023–2024

Inledning

Av 19 kap. 17 § föräldrabalken framgår att länsstyrelsen utövar tillsyn över överförmyndares och överförmyndarnämnders verksamhet. Enligt 20 § förmynderskapsförordningen (1995:379) ska länsstyrelserna årligen inspektera överförmyndarna. Endast om det är uppenbart obehövligt får länsstyrelserna avstå från en inspektion. Inspektionen ska då genomföras följande år.

En gemensam nationell inriktning på tillsynen är viktig och tjänar flera syften.

- Rättssäkerhet för tillsynsobjekten, genom en likartad och förutsebar bedömning.
- Bred verkan och genomslag nationellt inom tillsynsområdet.
- Möjlighet till en samlad riskbedömning, utifrån det nationella utfallet.
- Underlättad uppföljning nationellt, vilket kan utnyttjas av respektive enskild myndighet.

Regeringen har uttalat att det, för en väl fungerande godmans- och förvaltarverksamhet, är avgörande att såväl överförmyndarens verksamhet som länsstyrelsens tillsyn är effektiv och av hög kvalitet (prop. 2013/14:225 s. 16). Regeringen har i uppdrag till länsstyrelserna den 30 juni 2016 påtalat vikten av att länsstyrelserna tillämpar tillsynsreglerna på ett sätt så att tillsynen håller hög kvalitet, är effektiv och är enhetlig. Regeringen har även framfört att länsstyrelserna med råd ska stödja överförmyndarna i deras verksamhet och bidra till att överförmyndarnas handläggning blir mer enhetlig. Länsstyrelserna ska bedriva tillsynen utifrån ett riskbaserat arbetssätt.

Sammanfattning

För att svara mot kraven på en kvalitativ, effektiv och enhetlig tillsyn kommer länsstyrelsernas tillsyn under 2023-2024 att ha följande inriktning.

- Under 2023 och 2024 särskilt kontrollera att överförmyndarens granskning av redovisningshandlingar genomförs på ett korrekt vis. Länsstyrelsen ska därvid särskilt granska överförmyndarens kontroll av att överförmyndarspärrear finns på bankkonton.
- Vid inspektioner under år 2023 och 2024 ska länsstyrelsen särskilt kontrollera överförmyndarens handläggning och tillsyn i ställföreträderskap där överförmyndaren nyligen har samtyckt till överlåtelse av fast egendom eller nyttjanderätt till fast egendom.
- Under 2023 och 2024 kontrollera överförmyndarens hantering av ärenden där det finns en god man förordnad i enlighet med 11 kap. 2 § föräldrabalken och särskilt

Länsstyrelserna

kontrollera ärenden där det finns en god man förordnad i enlighet med 11 kap 2 § föräldrabalken med anledning av att omyndiga lånat ut pengar till anhörig.

- Vid inspektioner under år 2023 och 2024 ska länsstyrelsen särskilt granska hur överförmyndare ändrar arvodesbeslut samt hanterar överklaganden av dessa beslut.

Allmänna utgångspunkter

Överförmyndares och överförmyndarnämnders tillsyn över förmyndare, gode män och förvaltare har stor betydelse för att säkerställa rättssäkerhet för och likabehandling av personer med begränsade möjligheter att bevaka sina intressen.

Länsstyrelsen ska se till att överförmyndare i sin verksamhet uppfyller de krav som föreskrivs i föräldrabalken, förvaltningslagen, offentlighets- och sekretesslagen och andra för verksamheten tillämpliga författningar. Syftet är att länsstyrelsen ska upptäcka, påtala och se till att överförmyndare åtgärdar de brister som finns i verksamheterna för att undvika att de drabbar de enskilda personerna, som samhället har åtagit sig att skydda. Ett riskbaserat arbetssätt ska genomsyra alla nivåer av länsstyrelsernas tillsynsarbete.

Enligt Justitiekanslern är tillsynen av överförmyndare ur rättssäkerhets- och trygghetssynpunkt angelägen och ska prioriteras (JK dnr 6111-08-28). Riksrevisionen har i sin granskningsrapport (RiR 2006:5 s. 76) framfört följande. Länsstyrelsens tillsyn av kommunernas överförmyndare måste genomföras så att den svarar mot regleringens krav på kontroll och korrigerande av fel i verksamheten. Länsstyrelsernas prioritering av insatser måste utgå ifrån att överförmyndarnas verksamhet handlar om myndighetsutövning mot enskilda som är i stort behov av samhällets skydd.

I prop. 2013/14:225 s. 16 uttalade regeringen att det är viktigt att överförmyndarnas verksamhet och länsstyrelsernas tillsyn över den fungerar på ett ändamålsenligt sätt. Behov av att vidta ytterligare åtgärder för att stärka tillsynen har bland annat påtalats av Riksrevisionen (RiR 2009:31). Regeringen har under de senaste åren arbetat kontinuerligt med frågor om tillsynen över överförmyndarna och genomfört ett antal förändringar; bland annat ska länsstyrelsen numera som huvudregel genomföra årliga inspektioner av överförmyndarna. Länsstyrelsens tillsyn över överförmyndarna har också förstärkts och utvidgats till att omfatta kontroll av utbildningen av överförmyndarna och kompletterats med en rådgivande funktion (prop. 2007/08:150). Regeringen genomförde 2012 även en koncentration av länsstyrelsernas verksamhet som innebär att det numera är sju länsstyrelser som har tillsyn över överförmyndarna. Syftet med reformen var att få till stånd en högre effektivitet och en mer rationell användning av länsstyrelsens resurser (prop.2011/12:31).

Länsstyrelserna fick 2018 ett regeringsuppdrag att ta fram riktlinjer för hur ställföreträdare bör redovisa sin förvaltning, hur överförmyndare bör granska ställföreträdarens förvaltning och hur överförmyndare bör kontrollera en persons lämplighet som ställföreträdare.

Länsstyrelserna fick också uppdrag att överväga i vilka avseenden insamlingen av statistik över överförmyndarnas och överförmyndarnämndernas verksamhet kan förbättras för att statistiken ska bli mer tillförlitlig och användbar i tillsynsverksamheten. Uppdraget redovisades den 30 april 2019.

Länsstyrelserna

Tillsyn enligt föräldrabalken och förmynderskapsförordningen

Av 19 kap. 17 § föräldrabalken framgår att länsstyrelsen utövar tillsyn över överförmyndares och överförmyndarnämnders verksamhet. Enligt 21 § förmynderskapsförordningen ska länsstyrelserna årligen inspektera överförmyndarna. Länsstyrelsen får avstå från en inspektion om det är uppenbart att den är obehövlig. Om länsstyrelsen avstått från en inspektion ett visst år, ska dock inspektion genomföras följande år.

Vid inspektionen ska länsstyrelsen granska om överförmyndarens handläggning följer reglerna i föräldrabalken och förmynderskapsförordningen och även i övrigt sker på ett rättssäkert och lämpligt sätt. Länsstyrelsen ska alltid kontrollera dels det av överförmyndaren förda registret, dels stickprovsvis utvalda akter. Länsstyrelsen ska också inspektera överförmyndaren, om det genom information som lämnas till länsstyrelsen eller på något annat sätt framkommer att det finns särskilda behov av inspektion. En sådan inspektion ska genomföras så att den uppfyller ändamålet med den.

Inspektion kan avstås om det är uppenbart obehövligt. Avsteget ska ske med stor restriktivitet och kan till exempel avse situationer då en överförmyndare uppfyller nedanstående punkter.

- Ingen kritik vid inspektioner de senaste åren.
- Ingen kritik i tillsynsärenden de senaste åren.
- Inga andra uppgifter har framkommit som kan föranleda att inspektionsbesök behövs till exempel uppgifter i media, uppgifter om ny överförmyndare, ny organisationsform, nya tjänstemän eller stor personalomsättning.
- En samlad bedömning utifrån kännedom av verksamheten.

Enligt förmynderskapsförordningen ska länsstyrelserna aktivt verka för samordning och samverka i frågor om tillsyn och tillsynsvägledning enligt 19 kap. föräldrabalken.

Tillsynsvägledningen ska bedrivas regelbundet och systematiskt. Den ska förmedlas på det sätt som bäst bidrar till att utvecklas överförmyndarnas och överförmyndarnämndernas verksamhet (se 24 a och b §§ i förmynderskapsförordningen).

Genomförande av tillsynsinriktningen

Länsstyrelserna arbetar under år 2023 och 2024 med att vid inspektionerna särskilt kontrollera att överförmyndarens granskning av redovisningshandlingar genomförs på ett korrekt vis. Länsstyrelsen ska därvid särskilt granska överförmyndarens kontroll av att överförmyndarspärrear finns på bankkonton.

Vid inspektioner under år 2023 och 2024 ska länsstyrelsen särskilt kontrollera överförmyndarens handläggning och tillsyn i ställföreträdarskap där överförmyndaren nyligen har samtyckt till överlåtelse av fast egendom eller nyttjanderätt till fast egendom. Särskilt överförmyndarens utredning av objektets värde och redovisningen av försäljningslikviden ska granskas.

Vid inspektioner under år 2023 och 2024 ska länsstyrelsen kontrollera överförmyndarens hantering av ärenden där det finns en god man förordnad i enlighet med 11 kap. 2 § föräldrabalken. Länsstyrelsen ska särskilt kontrollera ärenden där det finns en god man förordnad i enlighet med 11 kap 2 § föräldrabalken med anledning av att omyndiga lånat ut pengar till anhörig. I dessa ärenden förekommer ofta rättshandlingar där bristfällig handläggning kan leda till ekonomiska eller rättsliga förluster för den enskilde. I ärenden där

Länsstyrelserna

gode mannen varit förordnad under en längre period kan risken för bristfällig handläggning vara större.

Vid inspektioner under år 2023 och 2024 ska länsstyrelsen särskilt granska hur överförmyndare ändrar arvodesbeslut samt hanterar överklaganden av dessa beslut.

Risکاناليس

Till grund för den valda inriktningen finns bland annat en riskanalys som baseras på erfarenheter från tidigare inspektioner

Riskbeskrivning	S	K	Risk
Granskning av årsräkningar			
Granskning av årsräkningar är överförmyndarens främsta tillsynsverktyg. Brister i överförmyndarens granskning av ställföreträdarnas redovisning kan leda till stora förluster för huvudmannen såväl ekonomiska som rättsliga. Faller en överförmyndarspär bort från ett bankkonto ökar det risken för att huvudmannen kan komma att lida skada om överförmyndaren inte kontrollerar detta vid sin granskning.	4	4	16
Hantering av ärenden där det finns en god man enligt 11 kap. 2 § FB			
En sådan god man förordnas i jävssituationer där huvudmannen behöver en utomstående ställföreträdare vid rättshandlingar. En sådan god man förordnas även i jävsituationer där omyndiga lånar ut pengar till anhöriga. Det är en möjlighet för Länsstyrelsen att finna ärenden där det vidtas rättshandlingar och där brister i överförmyndarens hantering kan leda till stora rättsliga och ekonomiska förluster för huvudmannen eller den omyndige.	2	4	8
Hantering av fastighetsöverlåtelse			
Brister i överförmyndarens hantering av fastighetsöverlåtelse kan leda till stora rättsliga och ekonomiska förluster för huvudmannen.	2	4	8
Hantering av ändringar i arvodesbeslut och överklaganden			
Överförmyndaren fattar årligen flertalet arvodesbeslut. Enligt förvaltningslagen får ett beslut enbart ändras under vissa förutsättningar. En enligt lag icke tillåten ändring skulle kunna resultera i ekonomiska förluster för huvudmannen. Överförmyndarens hantering av överklaganden av arvodesbeslut kan också få negativa konsekvenser för huvudmannen om hanteringen inte är korrekt.	4	3	12

S=Sannolikhet, K=Konsekvens (skattning på skala 1-4), Risk=S*K (1-16)

Sannolikheten att det finns brister i hur överförmyndarens granskning av redovisningshandlingar genomförs är hög och konsekvensen av brister kan vara mycket stor för huvudmannen.

Sannolikheten att överförmyndaren har brister vad gäller hantering av godmanskap enligt 11 kap. 2 § FB är relativt hög och konsekvenserna kan vara mycket stor för den enskilde.

Sannolikheten att det finns brister i överförmyndarens hantering av fastighetsöverlåtelse är låg men konsekvensen kan vara mycket stor för huvudmannen.

Datum
2022-12-14

Länsstyrelserna

Sannolikheten att överförmyndaren brister i sin hantering av ändring i och överklagan av arvodesbeslut är hög men konsekvensen är något lägre för huvudmannen.

Varje länsstyrelse har emellertid själv att ta ställning till om och i vilken utsträckning det är nödvändigt att göra avsteg från denna inriktning.

Metoden vid tillsyn

Länsstyrelserna genomför tillsynen i huvudsak genom inspektioner och aktgranskning. Länsstyrelserna arbetar även med att ge råd och stöd till överförmyndarna.

Vid sidan om denna tillsynsinriktning bör varje länsstyrelse göra en egen riskanalys av respektive tillsynsobjekt utifrån kända förhållanden.

När länsstyrelsen finner anledning att rikta anmärkning mot överförmyndarens handläggning ska den gemensamma kritiktrappan tillämpas.

Redovisning och uppföljning

1. Samverkansgruppen redovisar utfallet av föregående års gemensamma tillsyn för kontaktpersonen i chefsjuristnätverket senast i april 2024.
2. Utfallet av den gemensamma tillsynen avseende år 2023–2024 ska redovisas i april 2025.

Samverkansgruppen för överförmyndartillsyn

Genom Lisa Wellenius, Hanna Skoglund, Fredrik Östensson, Hanna Mörtberg, Ingela Karlsson, Samuel Runeke, Hanna Anagrius.

Tillsynsinriktningen har fastställts av chefsjuristnätverket den 14 december 2022.